

KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI O'QITISHNI TASHKIL ETISH

Abdupattayeva Maftuna Soxibjon qizi

Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti talabasi

Annotatsiya. Maqolada kommunikativ yondashuvning mohiyati, kommunikativ kompetensiya tarkibi, yondashuvning asosiy tamoyillari va ularni boshlang'ich sinflarda ingliz tili darslarida qo'llash xususiyatlari yoritiladi. Kommunikativ mashqlar tizimi, o'quv nutqiy vaziyatlar, xatolarga munosabat va o'qituvchining roli tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kommunikativ yondashuv, kommunikativ kompetensiya, nutqiy vaziyat, shartli-nutqiy mashqlar, interfaol metodlar, muloqot, boshlang'ich sinf.

Annotation. The article covers the essence of the communicative approach, the structure of communicative competence, the main principles of the approach and the features of their application in English lessons in primary grades. The system of communicative exercises, educational speech situations, attitude to errors and the role of the teacher are analyzed.

Key words: communicative approach, communicative competence, speech situation, conditional speech exercises, interactive methods, communication, primary school.

Kirish. XX asrning ikkinchi yarmida til ta'limida tub burilish yuz berdi: tilni qoidalar tizimi sifatida o'rgatuvchi grammatik-tarjima metodi o'rnini tilni muloqot vositasi sifatida o'rgatuvchi kommunikativ yondashuv egallay boshladi. Bu burilishning sababi ayon edi: yillar davomida qoida yodlagan o'quvchilar real muloqotda ojiz qolar edilar. Kommunikativ yondashuv (communicative approach) bugungi kunda zamonaviy chet til ta'limining yetakchi metodik yo'nalishi bo'lib, uning bosh maqsadi o'quvchida kommunikativ kompetensiyani – tilni real muloqot vositasi sifatida qo'llash qobiliyatini shakllantirishdir. Ushbu yondashuv asoslari Ye.I.Passov, U.Littlvud, J.Xarmer, D.Nunan kabi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan.

Kommunikativ kompetensiyaning tarkibi. Kommunikativ kompetensiya murakkab, ko'p qirrali hodisa bo'lib, quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: lingvistik kompetensiya – leksika, grammatika va talaffuzga oid bilimlar; nutqiy kompetensiya – to'rt nutq faoliyati turidagi (tinglab tushunish, gapirish, o'qish, yozuv) malakalar; sotsiolingvistik kompetensiya – muloqot odobi, vaziyatga mos til vositalarini tanlash; madaniyatlararo kompetensiya – til o'rganilayotgan mamlakat madaniyatini bilish va hurmat qilish. Boshlang'ich sinflarda ushbu komponentlarning elementar poydevori qo'yiladi: bola sodda til vositalarini o'rganish bilan birga salomlashish odobi, minnatdorchilik bildirish, iltimos qilish kabi muloqot madaniyatini ham egallaydi.

Kommunikativ yondashuvning tamoyillari. Yondashuvning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat.

Nutqiy yo'nalganlik – darsdagi har bir mashq muloqot maqsadiga xizmat qiladi: o'quvchi tovushni tovush uchun emas, so'zni so'z uchun emas, balki fikr ifodalash uchun o'rganadi.

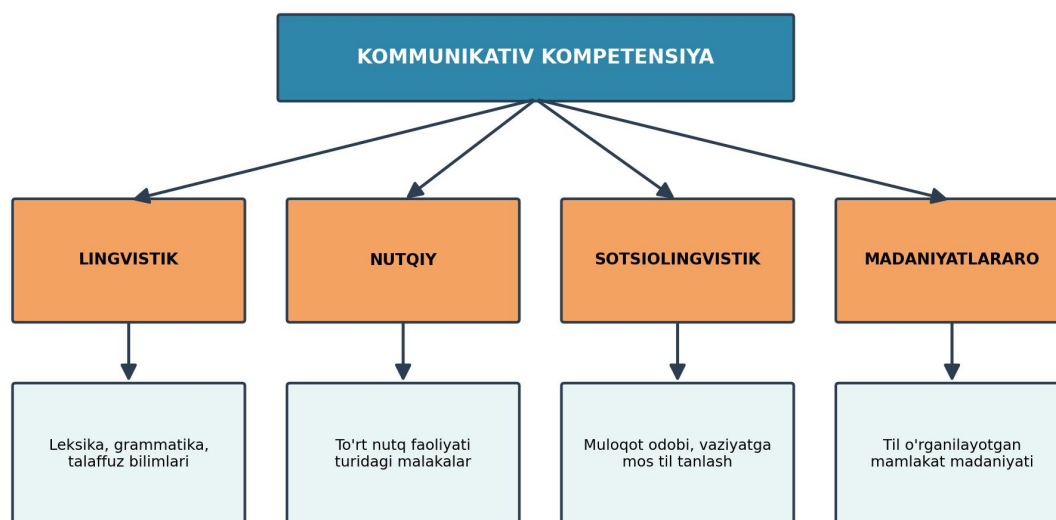
Vaziyatlilik – til materiali hayotiy vaziyatlar doirasida o'rgatiladi: so'z va tuzilma qaysi vaziyatda kerak bo'lsa, o'sha vaziyatda taqdim etiladi va mashq qilinadi.

Funksionallik – so'z va tuzilmalar bajaradigan nutqiy vazifasi (so'rash, taklif qilish, rozilik bildirish, rad etish) bilan birga o'zlashtiriladi.

Individuallashtirish – har bir o'quvchining shaxsiy tajribasi, qiziqishlari va imkoniyatlari inobatga olinadi: bola o'z sevimli o'yinchog'i, o'z oilasi haqida gapirsa, nutq shaxsiy ma'no kasb etadi.

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

Yangilik – vaziyat, material va mashq shakllarining almashinib turishi qiziqishni saqlaydi va nutqning moslashuvchanligini rivojlantiradi.

1-rasm. Kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy komponentlari

O'quv nutqiy vaziyatlar va mashqlar tizimi. Boshlang'ich sinflarda o'quv nutqiy vaziyatlar bolaning hayotiy tajribasiga yaqin bo'lishi lozim: o'zini tanishtirish, do'stini so'rab-surishtirish, o'yinchoq haqida gapirish, do'konda meva sotib olish, mehmonni kutib olish kabi. Rolli o'yinlar bunday vaziyatlarni yaratishning eng tabiiy shaklidir. Juftlik va kichik guruhlarda ishlash har bir o'quvchiga darsda gapirish imkonini beradi va nutqiy amaliyot hajmini bir necha barobar oshiradi: frontal ishda bitta bola gapirsa, juftlik ishida sinfning yarmi bir vaqtda gapiradi.

Kommunikativ mashqlar tizimining tavsifi quyidagi jadvalda berilgan:

1-jadval. Kommunikativ mashqlar tizimi

Mashq turi	Xususiyati	Namunaviy topshiriqlar
Shartli-nutqiy mashqlar	Namuna asosida, o'qituvchi boshqaruvida bajariladi	Ask your friend about his pet; Answer my questions; Agree or disagree
Sof nutqiy mashqlar	Mustaqil fikr bayoni, erkin muloqot	Tell us about your family; Describe the picture; rolly o'yinlar
Axborot tafovuti (information gap)	Sheriklarda turli ma'lumot bo'lib, muloqot orqali to'ldiriladi	Find the differences; Complete your friend's timetable
Loyiha topshiriqlari	Jamoa bo'lib mahsulot yaratiladi va taqdim etiladi	My family poster; Our class zoo

Boshlang'ich bosqichda shartli-nutqiy mashqlar yetakchilik qiladi: ular o'quvchini tayyor qolipdan mustaqil nutq sari bosqichma-bosqich yetaklaydi. "Axborot tafovuti" mashqlari alohida qimmatga ega, chunki ularda muloqot sun'iy emas, haqiqiy ehtiyojdan tug'iladi: sherigingizdan so'ramasangiz, topshiriqni bajara olmaysiz.

Xatolarga munosabat va o'qituvchining roli. Kommunikativ darsda o'qituvchining roli o'zgaradi: u nazoratchi emas, balki muloqot tashkilotchisi, yordamchi va sherikdir. Xatolarga munosabat ham kommunikativ mezoniga tayanadi: muloqotga xalaqit bermaydigan kichik xatolar nutq jarayonida to'xtatilmagan, keyinroq umumlashtirilib tuzatiladi. Bolani gap o'rtasida to'xtatib tuzatish uning nutq jasoratini so'ndiradi; muvaffaqiyatli yetkazilgan fikrni

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

rag'batlantirish esa aksincha, gapirishga ishtiyoqni oshiradi. Ravonlik (fluency) va aniqlik (accuracy) muvozanati boshlang'ich bosqichda ravonlik foydasiga hal etiladi.

Xulosa. Kommunikativ yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchisini ilk qadamlardan oq tilni muloqot uchun qo'llashga o'rgatadi. Nutqiy yo'nalganlik, vaziyatlilik va individuallashtirish tamoyillari, shartli-nutqiy mashqlardan erkin muloqotga olib boruvchi izchil tizim hamda o'qituvchining hamkorlik pozitsiyasi — bularning barchasi tilga bo'lgan qiziqishni mustahkamlaydi va keyingi bosqichlardagi til ta'limi uchun ishonchli kommunikativ poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иномязычному говорению. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
2. Littlewood W. Communicative Language Teaching. – Cambridge: CUP, 1981. – 108 p.
3. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – Harlow: Pearson, 2007. – 448 p.
4. Tajibayev G'.Sh. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga chet til o'qitishda kommunikativ yondashuv: diss. – T., 2018.
5. Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi. – T.: O'qituvchi, 2012. – 432 b.
6. Nunan D. Designing Tasks for the Communicative Classroom. – Cambridge: CUP, 1989. – 211 p.